

Kd 359 (2) ~~g 316 (2)~~

TYROLER JÓZSEF

Irta:

dr. Kertai Tiborné Friedrich Klára

R 1524/358

Budapest 1948.

A XIX. század elején elakadt a magyar művészi élet. Az arisztokrácia és a jobbmódu nemesség Bécsbe vándorolt és a birodalmi főváros kápráztató ragyogása elfeledtette velük a hazát. Azok pedig akik itthon maradtak, akiket nem engedett el a szegénység, azok otthon ültek a birtokukon, távol az új világtól, hogy Pató Pálként elutasítsanak maguktól mindent, ami ki-zökkenthetné őket nyugalmaikból. Ennek a "nagy magyar parlag"-nak nem kellett művészet.

Az irodalomra hárult a feladat, hogy ebből a halálraítélt népből nemzetet formáljon, mely joggal kérhet helyet az európai nemzetek sorában. Az írott szó rázta fel dermedtségéből az országot; a szó csodatevő ereje hozta forrongásba az alvó világot, hogy egy szent gondolat, egy nagy akarat zászlója mögé felsorakoztasson mindenkit, aki magyarnak érzi magát. Papok, tudósok, művészek, diákok és a hon szebblelkű leányai válllvetve szolgálták ezt az eszmét.

A művészet jó ideig nem tudta beérni az irodalmat. A képzőművészet sokkal megkötöttebb, nehezkesebb, nem tisztán szellemi munka. Gyakorlatot, technikai tudást, sok tanulást, kitartást kíván. Abban az időben pedig itthon, az országban hiányzott minden tényező, ami egy tehetséges kezdőből művészt kovácsolt volna.

A magyar képzőművészetet támogatni hivatott "Műegylet"-et állandóan támadták a magyar művészet rendszeres mellőzése miatt, de a helyzet csak nem javult. Perlaszka Domokos felkínálta az egyik műlap acélba metszését a "Műegylet"-nek, sőt azt ígérte, ha nem felel meg, nem is kell kifizetni, mégis Münchenbe küldték a munkát.⁺ Amíg a hazai réz-, és acélmetszők megbízás híján nyomorogtak, addig előfordult, hogy a drága külföldi mester olyan silányan dolgozott, hogy a metszetet újból vissza kellett küldeni.⁺⁺

1830-ban mondja Markó Károly,⁺⁺⁺ hogy nem hajlandó próféta lenni a hazájában. Aki tehetséget érzett magában, külföldnek veszi utját. Bécs, Róma, München, Páris látták vendégül a tanulni, látni vágyókat, hogy sokszor végleg elszakítsák őket a hazától. Akik itthon maradtak, szerényebb vágyakkal, lefokozott igényekkel, azoknak művészetük is szerényebb lett.

De a magyar művészet mégsem azoknak köszönhette megszületését, akik a határokon kívül lettek nagyok, hanem azoknak a kis mestereknek, akik itthon küzdöttek a közönnyel, szegénységgel, kiemelkedtek az iparosok közül és szinte minden anyagi és erkölcsi buzdítás híján megrekedtek valahol az ipar és művészet határán, hogy lelkes igyekezettel a magyar közművelődés önfeláldozó katonáivá váljanak.

⁺ Művészet, XIII. 379.

⁺⁺ Ez a bécsi Geiger tanár műlapjával történt. Pesti Divatlap, 33. k. 1057. old.

⁺⁺⁺ "Életképek" II. köt. 423. /1844./

A műtörténész feladata nemcsak az, hogy kora esztétikai mérlegére tegye a mult művészetét és a szigorú bíráló hangján ítéletet mondjon felette, hanem az is, hogy megpróbálja a kutató szemével nézni azokat a művészeti megnyilvánulásokat, melyek a maguk szegénységében és igénytelenségükben is küldetést teljesítettek és egy ragyogó művészeti korszak alapjait vetették meg.

- o -

1910-ben jelent meg Fabó Bertalan kiváló esztétikusunk tollából néhány oldalas kis írás Tyroler Józsefről, a mult század negyvenes éveinek rövid életű, népszerű művészéről.⁺ Az a kevés, amit életeről tudtak, a hősi, legendás kor, amelyben élt, hozzájárulnak ahhoz, hogy Tyroler alakja kezdett mindinkább eltűnni a valóság világából és vált lassanként szinte mesebeli hőssé. Fabó jóformán minden hiteles adatot nélkülöző cikke, amelyet természetesen nem a szakemberek, hanem a nagyközönség számára írt, szolgált forrásmunkául csaknem valamennyi későbbi műtörténésznek és lexikon szerkesztőnek, aki Tyroler Józsefről írt.

Feladatombul tűztem ki, hogy a Tyroler Józsefre vonatkozó és meg felkutatható adatokat összegyűjtsem, hogy levéltári okmányokon, régi hírlapi cikkeken keresztül rekonstruálni próbáljam, nem a hősnek, hanem Tyroler Józsefnek az embernek küzdelmes életét és művészi pályafutását.

⁺ IMIT évkönyve 1910.

I.

Tyroler József saját bevallása szerint 1823-ban Bobrón, Árva megyében született.⁺ Ez az adat megegyezik a rákoskereszturi temetőben lévő sírkövének adatával, mely szerint 1854-ben október 26-án halt meg harminckétéves korában. A szülők /apja Tyroler Jakab, anyja Borger Éva / a család egyes tagjai szerint kékfestő üzemükből éltek. Fabó szerint Tyroler József apja tanító volt.

Tyroler Jakab könyvforgató, tudós hírében álló ember volt. Szórakozottságán sokat nevelt a család: a sűrűn érkező gyerekeknek a nevét is sokszor összetévesztette.

Tizenkét Tyroler testvérről tudunk többkevesebbet. Arnold, a legidősebb, Turócszentmártonban halt meg kilencven éven felüli korban. Megyei tisztiorvos volt; Vilmos tanító volt Lugoson; Móritz, aki Alsó-Kubinban /Árva megye/ született, 1852-ben harminchárom éves korában Pesten "Modellstecher"-nek jelenti be magát⁺; Gábor szálodás lett Alsó-Kubinban; Anna /férj. Fischer Mihályné/; Emma /férj. Müller/; a kilencven éven felüli korban Pesten meghalt Salamon az elsők közé tartozott akik Magyarországon daguerrotypiát készítettek; József; Benjámín Esztergomban volt fényképész; Emánuel; Izsák vándorlás közben eltűnt; Mari /férj. Goldstein/; Sámuel tizenkilenc éves korában meghalt, Tyroler József tanítványa volt.

Tyrolerék jó szülők voltak. Valamennyi gyermekükre gondot fordítottak; csaknem mindegyik tanult ember lett, pedig a XIX. század első felében Árva megye még nagyon távol esett a világtól.

⁺Pesti tanácsi 15809/1853 Székesfővárosi levéltár.

⁺⁺Bejelentő cédulája Lestyán Sándor író birtokában.

Alsó-Kubinban, a megyeszékhelyen sem járt posta és az apró falvakat még a térképen sem lehetett megtalálni.

Tyroler József már gyermekkorában fel-
tűnik ügyes rajzaival. 1837-ben, tizenöt éves ko-
rában, a család már Alsó-Kubinban lakik, amikor
nekivág az árvamegyei gyolcsos tótokkal az akko-
ri időkben bizony elég kalandos utnak, Alsó-Kubin-
ból Pestre[†]

Akkor már több Tyroler testvér élt a
fővárosban és Tyroler József abban reménykedett,
hogy majd sikerül elhelyezkednie boltos inasnak.

A kis felvidéki fiúnak csodálatos élmény
lehetett a nagyváros. Ahogy barangol az utcákon,
a Váczi utcában az egyik bolt kirakatában, az utca
elején a Kristóf patikával szemben rajzokat lát
meg. Ceruzát, papírt vesz elő és az utcán át raj-
zolni kezdi a kirakatba kitett képet. Otthon ki-
dolgozza a rajzot és másnap újra elmegy a Váczi
utca, bemegy a boltba és megmutatja művét.

A rajz tetszik és alkalmazzák őt. Így kerül Ty-
roler József Tomola Ferdinánd műkereskedőhöz, aki
arról volt nevezetes, hogy 1833-ban csupán magyar
nyelven iratta ki boltjának ajtaja felett címtáb-
lájára a cége nevét. Ez akkoriban vakmerő ujtás
volt, később sokan követték.

Fabó Bertalan cikkén kívül, sehol a
Tyrolerre vonatkozó iratok között nem történik
utalás Tyroler József életének erre az időszakára.
Nem tudjuk nyomon követni, meddig lehetett Tomola
alkalmazottja, milyen minőségben volt nála, sőt
azt sem, hogy ott volt-e valójában. Annyit tudunk,

[†]IMIT Évkönyve, 1910, 162. 1.

hogy 1840-ben, 18 éves korában már önálló rézmetszetű műlapja jelent meg a "Der Ungar" mellékleteként: Liszt Ferenc arcképe, Kriehuber csoportképéből kiemelve. Tehát nyilván alkalma volt rajzolni tanulni, vagy ha nem is tanult, de legalább rajzolhatott és megismerhette a rajz és szakmai tudást megkívánó grafikai eljárásokat. 1847-ben már azt írja róla a Klein Hermann szerkesztésében megjelent "Der Ungar" - a 40-es évek népszerű németnyelvű szépirodalmi és társadalmi napilapja, hogy valamennyi mellékletüket Tyroler József készítette, aki "Magyarország első rézmetszője." Említi a lap, hogy röviddel azelőtt a Tudós Társaságtól "Palatinus főherceg" arcképének metszéséért 40 dukátot kapott. Tyroler József most szerezte meg a nyomdaengedélyt és a lap hivatkozik arra, hogy már mint a meghalt Perlaszka segédje, évekkel ezelőtt mellékleteik és dívatrajzaik készítésével megbízták.⁺

Tyroler József tehát Perlaszka Domokos segédje és tanítványa volt.⁺⁺ Perlaszka Bécsben született, olasz szülők gyermeke. 1828-ban telepedett le Pesten, ahol Vidéky és Fuchsthaler mellett egyik legfoglalkoztatottabb réz-, és acélmetsző mester lett. 1841-ben hatósági engedélyt kapott, hogy nyilvános rajziskolát nyithasson.⁺⁺⁺ Metszetei a fővárosi lapok mellékleteként nagy számmal jelentek meg, így elfoglaltsága mellett szüksége lehetett egy ügyes, tanulnivágyó, tehetséges fiatalemberre, Tyroler Józsefnek pedig alkalma nyilhatott látni és tanulni.

⁺"Der Ungar" 1847. 17.szám.

⁺⁺ Thieme-Becher. Eredetileg Perlaszka, később azonban Perlaszkának írja magát.

⁺⁺⁺ Művészet, VIII. 335/155-1.

1845-től kezd rendszeresen önállóan dolgozni, mint rajzoló és metsző. 1845. május 8-i lapszámban a "Der Ungar" szerkesztője bejelenti olvasótáborának, hogy a külföldről hozatott divatképek helyett ezentul magyar művész, Tyroler József munkáját fogja a lapokhoz mellékelni.

Ettől az időtől kezdve Tyroler metszette és részben rajzolta is a "Der Ungar" valamennyi képmellékletét. Neve egyre ismeretebbé lett. Működési köre mind kiterjedtebb. 1846-ban már a Magyar Tudós Társaság bizza meg Barabás rajza után József nádor arcképének metszésével. Ezért a munkájáért 40 aranyat kapott, ami az akkori viszonyokhoz képest is átlagon felüli megbecsülést jelent.

1846-ban, május 30-án halt meg Perlaszka Domokos⁺ Özvegye, valószínűleg Tyroler segítségével, fenntartja továbbra is az üzemet. 1846-ban írja az "Életképek": "Meghalt rézmetszőnk Perlasca özvegye ezután is folytatni fogja férjének mestersegét: ajánljuk őt a közönség részvételébe."⁺⁺

Ugyanebben az évben Tyroler József, akinek neve már széles körben ismert és becsült, miután úgy látszik, betöltötte az előirt 24 esztendő, azzal a kéréssel fordul Pest város Tanácsához, hogy réznyomó intézet felállítására kapjon engedélyt. Kérését az illetékes hatóságok nemzeti fontosságúnak tartják és maga Árva megye is melegen pártolja messzire szakadt fia ügyét.

⁺ Thieme-Becker.

⁺⁺ Életképek, 1846. 29.1. 1.sz.

"Fenséges sat.

Megyénkbeli Tiroler József legnagyobb sikerrel folyvást Pest városában működő rézmet-sző a művészet e szép nemében fáradhatlan szorgalma által szerzett nevezetes tudományának folytathatása tekintetében Pest városa kebelében kitűzött célja elérésére leginkább vezető egy különös sajtót felállítani forróan óhajtván hozzánk az ennek kivitelére megkívántató engedelem kieszközlése végett folyamodni nem késett. Minthogy pedig a folyamodó minden alkalmat kiképzésére használva, az itt mellékelt hiteles bizonyítványok tanúsítása szerint e szép művészet közönségesnél sokkal nagyobb tökéletesülésre való emelésének élénk jeleit adá és miután ily ritka ügyességű művésznek méltányos kívánságaik teljesítése nemcsak óhajtott szerencsájüket nevelné és további működésük lelkes ösztönéül szolgálna - de majdan az egész emberiségre is nevezetes hasznót árasztana - édes hazánk pedig reménydus jövőjének biztos kifejlődése is ilyly iparkodó honfiakat közoltalom és pártfogás alá vétetni parancsolna-, annál fogva nem késünk a folyamodó könyörgő levelét ide .//. alatt felterjesztve a cs. kir. főhercegségedhez s a m.m.kir. httó. tanácshoz alázatos kérésünkkel örömmel járulni; miszerint a folyamodó hathatós pártfogása alá venni közhasznu nemes célzatát előmozdítani, méltányos kívánságának teljesítését kieszközölni és a hazai ipar és művészet közösen óhajtott felvirágoztatását ez által is gyámolítani kegyesen méltóztassák.

Egyéb iránt kegyelmébe és kegyességükbe
s jószívűségükbe ajánlottak alázatos s teljes
tisztelettel maradunk

cs. kir. főhercegségednek

alázatos kész köteles szolgálai

Árva megye közönsége."

A kérelmet a következő pártfogó sorok-
kal továbbítják:

"Tekintetes Tanács!

A nagyméltóságu királyi Helytartó
Tanács folyó évi Jakab hó 28-dikán 28857 szám
alatt kelt k.k. intézvénnyével Tiroler Józsefnek
Árva megye útján bemutatott folyamodványát,
melynél fogva e város kebelében egy rézmetszői
sajtó felállítását magának megengedtetni kéri,
a' tettes Tanácsnak a' végett méltóztatott át-
küldeni: hogy a' mennyiben polgári üzletre nye-
rendő felvilágosítás is forogna kérdésben, e'
tekintetben értesítését az iratok visszaküldése
mellett mielőbb mutassék be. E' kk. intézvény
folyó évi aug. 28-dikán 14161 szám alatt kelt
tanácshatározattal vizsgálat és jelentéstétel
végett hozzám utasítván; hivatalosan jelentem:
hogy folyamodó a' ttes Árva vármegye közönségének
fennidézett k.k. helytartótanácsi intézvényhez
csatolt ajánló, s illetőleg megkérő levele
szerint legnagyobb sikerrel folyvást Pest vá-
rosában működő rézmetsző, a művészet e' szép
nemében fáradhatlan szorgalma által szerzett
nevezetes tudományának folytathatása tekinteté-
ből Pest városa kebelében a' kitűzött célja
elérésére leginkább vezető egy különös sajtót

felállítani forróan óhajtván, tisztelt Vármegyéhez az ennek kivitelére megkívántató engedelem kieszközlése végett folyamodott. Mint-hogy pedig a folyamodó minden alkalmat kiképzésére használva, folyamodványához mellékelte bizonyítványok tanusítása szerint e művészet közönségeknél sokkal nagyobb tökéletesülésre való emelésének élénk jeleit adta, és miután illy ritka ügyességű művészek méltányos kívánságaik teljesítése nem csak óhajtott szerencsájukat nevelné és további működésük lelkes ösztönzéséül szolgálna - de majdan az emberiségre is nevezetes hasznót árasztana, hazánk pedig reménydus jövődjének biztos kifejlődése is illy iparkodó honfiakat közoltalom és pártfogás alá vétetni parancsolna: annál fogva a fennczimezett vármegye közönsége a folyamodó könyörgő levelét a nmélt. k. Helytartó Tanácsnak felküldve az iránt esedezett a' n.m. kormányshoz, miszerint a folyamodót hadhatós pártfogása alá venni, közhasznu célzatát előmozdítani, méltányos kívánságának teljesítését kieszközölni és a hazai ipar és művészet közösen óhajtott virágztatását ez által is gyámolítani kegyesen méltóztatnék. Folyamodó pedig nem csak hiteles okmányokkal, hanem ön műkészítményével ügyességét kimutatván, és egyéb személyes tulajdonságai a fennidézett vármegyei ajánló levelével elegendőképen lévén kimutatva, végre folyamodónak Pest városába átköltözésével e' városra az ipar' művészet előmozdítása tekintetéből tagadhatlan haszon fogván háramlani a' nélkül, hogy valami kiváltságos czéh jogai sértetnének meg; a ttes Tanács határozata alá bocsátom, valjon kérelme

teljesítését bármi akadályoztathatja e vagy és inkább az pártolólág mutatassék e' fel a nmélt. kir. Helytartó Tanácsnak.

Pesten, 1846 évi Sept. 15.-dikén.

Vojdisek József
tanácsnok.

Külzet.

Jelzett körülmények, melyekből folyamodó ügyessége teljesen kitünik, ugyancsak ajánlatával a nm. m. kir. httó Tanácsnak alázattal felterjeszteni rendeltetik. Veg: Pesten September 19.-én.

846.

t.v. Tanács által
ugyanott.

Fenséges Ur!

Árva megye közönségének .//. alá minden csatolmányaiával ide mellékelt feliratát, mellyel Tiroler József kebelbeli származásu, de huzamosabb idő óta Pesten foglalkozó réznyomónak egy helyben felállítandó réznyomó intézetre engedelmet szorgalmazó kérelmét pártolólág terjessze fel. Fenséges cs. kir. Főhercegséged és a n.m. M. kir. httó Tanácsnak folyó évi szentjakab hó 28.-án 28,857 szám alatt kelt hh. intézvénye kíséretében oly meghagyással méltóztatott e városi Tanácsnak átküldeni, hogy a mennyiben polgári üzletre nyerendő feljogosítás is forogna kérdésben, e tekintetben az iratok visszaküldése mellett mielőbb kimerítő értesítést terjesszünk fel.

E hh. meghagyás teljesítésül kiküldött illető tanácsnok társunk .//. alá mellékelt hivatalos tudósítása nyomán van szerencsénk alázatosan

jelenteni: miszerint folyamodó előmutatott okmányai szerint nemcsak e művészet közönségs-nél sokkal nagyobb tökélyre emelésének élénk jeleit adá, hanem minden e szép művészet üzésére megkivántató személyes tulajdonokkal is fel van ruházva - miután pedig ily ritka ügyességű művészet pártolása által nem csak önszerencsájük neveltetik, hanem további, lelkes működésre ösztönzés által a közönség haszna is előmozdítatik, folyamodó kérelmét annál is inkább bátorkodunk Fenséges Cs. Kir. Főhercegséged pártoló figyelmébe ajánlani, mivel azon felül, hogy kérelmének teljesítése által semmi kiváltságos czéh jogai nem sértetnek, ugyanaz m művészetbeni ügyességét s jártasságát mind elégséges hitelű bizonyítványokkal, mind önkészítette műkészítményei előmutatásával is tökéletesen kimutatta.

Kik egyébiránt magas kegyelmébe, hatóság pártfogásukba ajánlottuk, mély tisztelettel vagyunk

Költ, Pesten az 1846. évi septemb. 19.-diken tartott Tanácsülésünkből.

Fenséges stb.

legalázatosabb polgári

Aláírások.⁺

Sajnos, a kérvények egy része, köztük Tyroler József kérvénye és a kérvényekhez csatolt eredeti mellékletek, amik számunkra különösen érdekesek lennének,

⁺Pest város levéltára, Intimata novi 28857.

eddig még nem kerültek elő.

Árva megye közönségének kérvényén a külzeten áll:

Egy rézmetsző sajtó felállíthatására a' kért szabadalom a folyamodónak, de egyedül saját személyére, és Pest városára szorítva, olly feltétel alatt adatik meg, hogy az a fennálló szabály rendeleteket, és szokott óvásokat szorosan megtartani tartozzék.

Budán a' m.k. httó Tanács

847 böjtelő hó 3-án tartott üléséből.

Demeczky Lajos m.k. sk.

Tehát Tyroler József megkapta a nymdaengedélyt, amit királyi szabadalomlevele is tanusít.

18464 1846

864

Mi Első Ferdinánd Isten kedvező kegyelméből Ausztriai Császár, Magyar és Csehország e néven Ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Halics, és Ladomér országok apostoli, ugy: Lombárdia, Velence, Illyria sat. királya, Ausztria főhercege, Lotharingia, Salzburg, Steyer, Karinthia és Krajna, fel-, és al-Szilézia hercege, Erdély nagyfejedeleme, morvai örgróf, Habsburg és Tirol grófja stb. emlékeztül adjuk ezennel jelentvén mindennek, kit illet, hogy Mi mind Tyroler József rézmetsző hivünknek avégett Felségünkhöz intézett alázatos esedezésére, mind pedig azért is, mert

hiv alattvalóink hasznát és javát atyailag s kegyelmesen előmozdítani kívánjuk, királyi legfelsőbb hatalmunkból egyszersmind különös kegyelmünkben megengedendőnek tartottuk: miszerint azon Tyroler József mint jó erkölcséről és ügyességéről ajánlott és elegendő vagyonnal is ellátott egyén hiv alattvalónk hasznára s közhasználatára, szabad királyi Pest városunkban réznyomdát állithasson és a határozott nemű réznyomdai művekre kiadott más különösebb kiváltságu sérelme nélkül bármennemű réznyomdai műveket készíthessen s eladhasson, de azon világos feltétel és pedig jelen kegyelmünk s királyi kegyelmes engedélyünk elvesztése alatt, hogy mindazt, mit réznyomás által nyilvánítani, a közrebo- csájtani szándékozik, eleve az ország igaz- gató kormány széke vagy is magyar királyi helytartó tanácsunk által rendelt vizsgálat alá terjeszteni, azon vizsgálat tehát a fel- söbb hatóság hivatalos jóváhagyása nélkül semmit ki nem nyomatni s ki nem adni, a nyomdájában készült valamennyi réznyomdából minden félév lefolytával öt példányt melyek- ből egy az országos karok és rendek alázatos felhívására 1836. év szeptember hó 26-án 5440 sz. alatt kelt királyi elhatározásunk értelmében a magyar tudós társaságot illeti, említett magyar királyi helytartótanácsunknak benyújtani és bár azon egyének tetteiért, kik- kel működni fog különben is minden esetre felelős, ezek neveit és rendeltetését és pedig még alkalmaztatásuk előtt, miként azt, ha embereit réznyomdai munkával, műhelyén kívül

foglalkozni gyanítaná, valamint azoknak elbocsátását, vagy önkénti elmenetelét is indokálva s körülményeivel együtt az illető városi tanácsnak bejelenteni és tudtára juttatni tartozzék, köteleztessék.

Miért is nektek hIVEINK, báRMI rendü rangu, állapotu, hivatalu s méltóságu alattvalóink, kiknek e levelünk bármikép tudomástokra jut, különösen pedig szabad királyi Pest városunk birájának, Pogármesterének, esküdt polgárainak, s egész közönségének, ezennel szigoruan meghagyván parancsoljuk, miszerint a fennevezett Tyroler Józsefet réznyomtatói mesterségének az itt leirt módon engedett üzésében se nyilván, se alattomban háborgatni, akadályozni, korlátozni ne merészeljétek, hanem őt, a neki ezen levelünk által csupán és egyedül saját személyére engedett királyi kegyelmünk és kegyelmességünk szabad, biztos, sértetlen és háborítatlan élvezetében hagyni, s az illetők által hagyatni okvetlen tartozzatok, köteleztessetek, másképp ne tegyetek; Apostoli m. kir. titkos pecsétünkkel függőleg megerősített jelen levelünket pedig az előmutatónak olvasás után visszaadjátok.

Kelt a mi őszintén kedvelt hivünk
Tekintetes és Nagyságos Nagyapponyi gróf
Apponyi György aranykulcsosunk, valóságos
belső titkos tanácsosunk Magyarországunkon királyi udvari másodkancellárunk kezéből, birodalmi fővárosunkban, Bécsben, Ausztriában, karácsony hó 3-ik napján, az Ur 1846-ik esztendejében, magyar, cseh, stöbbi országi uralkodásunk 12-ik évében.

Ferdinand

gróf Apponyi György
Jászay Pál.

Réznyomdai kiváltság levél Tyroler József számára.

Beiktattatott az elsőrendű királyi könyvbe.

Bizonyítja: Krutten József

irat és levéltári segéd.*

Tyroler megbizatásai szaporodnak, munkássága egyre szélesebb körben terjed ki. Segédekkel dolgozik. Testvérei közül Móric bátyja és Sámuel öccse is segít üzemében. Közben szülei is Pestre költöznek és úgy lát-szik, az eltartás gondja főleg az ő vállaira nehezedik. De Tyroler József fiatal és munka-bíró. Országos híré rajzoló, acél-, és réz-metsző, ismeri, becsüli őt a 48-as idők vala-mennyi szereplője, sokszor találkozik Petőfi-vel, Jókai-val és a többiekkel, ismer minden-kit, aki a lapoknak dolgozik és ha rajzoló-ra van szükség, az ő nevét említik. Rajzolja és metszi az összes szereplő politikus arcké-pét, őt bizzák meg a honvédek 48-ban megje-lent oktatókönyve rajzainak metszésével is. Ekkor bizzák meg, egyes források szerint, a bankjegyek készítésével. Kétségtelen, hogy 1851-ig Tyroler József a főváros egyik leg-foglalkoztatottabb rajzolója és metszője. A megszűnt "Der Ungar" helyébe más lapok lép-nek és alig van olyan szépirodalmi és művésze-ti ujság, melynek mellékleteit ne ő készi-tené. A "Der Spiegel", a "Pest-Ofner Localblatt", "Morgenröthe", "Dél-libáb",

* A Tyroler család birtokában.

"Pester Post", "Hölgyfutár", "Életképek", "Honderü", Tyroler metszeteivel ajándékozta meg előfizetőit. Önálló műlapokat is kiad és állandóan dolgozik a könyvkiadóknak.

1851-ben váratlanul derékba törik pályája. 1851 júliusában Tyroler József ki akarta állítani a helybeli műtárlaton az "Andenken an Reiches Palatini" című acél-metszetet. Ez a metszet már 1848-ban megjelent és az akkori lapok hosszasan megemlékeznek róla. Weber Henrik rajza után készült nagy folio alakban, amin József és István nádor képe körül a király és királyné, a királyi család néhány tagja és a 48-as magyar miniszterek szerepelnek. Minthogy tehát az akkori forradalmi kormány tagjait és több, a forradalomban résztvett vezető férfi képmását is tartalmazta, a műlapot a rendőrség lefoglalta. Ugyanekkor házkutatást is tartottak Tyroler műtermében és ott forradalmi férfiak képmásait találták, amit zár alá vettek. Ujabb feljelentésre 1851. augusztus 28-án ismét házkutatást tartottak Tyrolernél és most megtalálták a 48-as vezérek elrejtett képmásait, többek között Kossuth, Batthyány, Bem, Klapka, Guyon, Dembinsky képeit. Most már szigorubb büntetés következett. Forradalmi képek eltitkolása miatt a "Neugebäude"-ba zárták. Néhány hét után klengedték ugyan, de üzemengedélyét megvonták és a réznyomó intézetet hatóságilag bezárták.

Keserves évek következnek. Tyroler családja az ő tanácsára Kossuth-bankókba fektette vagyonát és így anyagilag teljesen tönkrement. A gyenge testalkatu Tyroler Józsefet

lelkileg, testileg megtörte a fogság. Szülei már nem éltek. Anyja 1848. szeptember 28-án, apja 1849. november 19-én halt meg.⁺ Ellátatlan gyermekeket hagytak maguk után és megnövekedett kötelességeket az amugy is kétségbeejtő helyzetben lévő fiatalemberre. Tyroler József fáradhatatlanul küzdött azon, hogy munkalehetőségét visszaszerezze. De ellenfele könyörtelen. Ki kell költöznie a lezárt műterem helyiségből is. Hosszu ideig gépeihez sem fér hozzá, amelyek a lezárt helyiségben maradtak. Az egymásra halmozódó kérvényeken keresztül kétségbeejtő reménytelenségben bontakozik ki egy kettétört élet.

Az irathalmazból elsőnek kerül kézbe Tyroler József elbocsájtó levele:

Certificat.

Nachdem Joseph Tyroler, Kupferstecher und Druckereihinhaber zu Pest, welcher zu Folge kriegsgerichtlichen Erkenntnissen vom 29-ten vorigen Monats wegen Verheimlichung revolutionärer Bilder zu dreimonatlichen Profosenarrest verurtheilt wurde, diese ihm zuerkannte Strafe vollstreckt hat, so ist derselbe vom heutigen Tage der Haft entlassen worden.

Diese zu seiner Legitimation.

Vom K.K. Kriegsgerichte

Pest, am 19-ten September 1851.

Imchalovsky s.k.

1851. október 12-éről kelt Emich Gusztáv könyvkiadó és könyvkereskedő kérvénye a Városi Tanácshoz, amelyben Tyroler József

⁺ Az adatok a rákoskereszturi sír feliratáról valók.

zár alatt lévő műhelyéből 7 acéllemeznek, melyek Tyroler József munkái, de a kiadó tulajdonát képezik, kiadatását kéri. Egy darab ebből Beöthy-verses kötethez tartozik, 5 darabra pedig sürgősen szükség van, mert sajtó alatt lévő imakönyvhöz készültek, a hetedik lemez pedig Schmidt ifjúsági könyvének illusztrációja.*

Miután Tyroler József igazolja, hogy a lemezek Emich Gusztáv tulajdonát képezik, nyugta ellenében a lemezeket kiadják. Sajnos, a kérvényhez mellékelte nyomatok nincsenek meg.

1851. december 12-én kelt folyamodványban a lezárt üzlet háztulajdonosa kéri az üzlet kiürítését.

"Löblicher Magistrat!

In dem der Göttergasse no. 16. gelegenen Hause des Gefertigten wurde vor längerer Zeit das an den Kupferstecher Herrn Joseph Tyroler vermiethete Gewölbe in Folge hohen Auftrages durch den Lobl. Magistrat gesperrt. Herr Tyroler hat diese Localität gekündigt, die Aufkündigung wurde angenommen, der Gefertigte kann aber diese Räumlichkeit nicht weiter vermiethen so lange selbe nicht geöffnet wird und stellet daher das ergebene Ansuchen die Eröffnung dieser Localität gütig veranlassen zu wollen um die anderwertige Vermiethung zu ermöglichen.

Eures Löblichen Magistrates

Ergebener

Jos. L. Boscovits**

*2715
pr.dto 3646/51 Székesfővárosi levéltár.

**Székesfővárosi levéltár, Tanácsai 8014-52.

1852. január 6-án felszólították Tyrolert, hogy az üzletet ürítse ki, a következő indokolással:

"Miután a feloldatni kért zár nem a kérdéses boltot, hanem az abban foglalt a Tyroler József tulajdonát képező nyomdai eszközökre tétetett és noha fensőbb rendelet következtében Tyroler József nyomdászati üzletének gyakoroltatásától eltiltatott, az ezen üzlethez tartozó szerek az ő tulajdonát képezik, a kérdéses boltban létező nyomdászati eszközök kellő elhelyezésükre szolgáló boltot vagy raktárt ismételve nevezett Tyroler József saját költségeire felfogadni tartozván, meghagyatik jelentő tanácsnok urnak: hogy Tyroler József egy alkalmas helyiség felfogadására felszólítván a kérdéses bolt kiürítését eszközölve, azt folyamodó háztulajdonos szabad rendelkezésére bocsájtsa. Vég. Pesten 851-ik évi december 31."

Tyroler József kiváltságlevele nem könyvnyomdászatra vonatkozik, úgy látszik erre külön kapott engedélyt, vagy pedig bátyja, akivel együtt dolgozott.⁺ Ez derül ki Tyroler József kérvényeiből is, amelyekben megírja, hogy a forradalom alatt társult testvérével és könyomdát állítottak fel. Mikor feljelentés következtében házkutatást tartottak náluk, az üzemben talált forradalmi férfiak arcképeit lefoglalták és mindkettőjüket letartóztatták. Bár a haditörvénszék az ítéletben nem emlékezik meg a nyomdáról, a nyomdát is lefoglalták. /Minden valószínűség szerint Móríc bátyjával társult./ Tyroler József itt

⁺ No. 16241/1855 8.II.856.

itt három hónapi porkolábfigságot említ. Ennyiről ír a fogház elbocsájtólevele is, míg több irat csak három hétről tesz említést.

"Miután rendes tanulmányom a rézmetszés, mi a könyvnyomdánál nem ugyanazonos, de különben is még a szigorú büntetőtörvénykönyv szabályai szerint is kenyérkeresetemtől megfosztani nem lehet, figyelembe véve, hogy én üzletem által egyszersmind gyámoltalan árva testvéreimet tartani kénytelen vagyok, még másrésről nyomdám lefoglalása oly szerencsétlen állapotba hozott, miképen, ha üzletem által a szükséges élelmiszerekről és önfentartásomról nem gondoskodhattam, nem csak neveletlen testvéreimet fenn nem tarthatom, de magam is a legnagyobb nyomorúságnak nézek elibe."

Az iratokat eljárás végett, mint a rézmetszők biztosához Alkér Antalhoz továbbították. De bár Alkér, mint az iratokból kitűnik, mindenütt pártolta ügyét, politikailag még sem tartották elég megbízhatónak és így egyelőre nem sikerült visszaszerezni a nyomdaengedélyt. De Tyroler József nem nyugodhatott bele az ítéletbe, kérvények kérvényre halmozódtak, amelyekben egyre kéri, hogy ne fosszák meg existenciájától, engedjék újra megnyitni üzemét. Egyre kétségbeesettebben írja, hogy nincs más életlehetősége, a boltbért állandóan fizetnie kell. Teljesen tönkrement már anyagilag is és 10 hónapja zárva van az üzem. / ⁹⁶⁶⁵₈₅₂ junius 5-én/ "Mi legyen belőlem? Miből éljek?" - teszi fel kétségbeesetten a kérdést.

Jókai Mór, Rózsavölgyi Gyula aláírásával ellátott bizonyítvány tanúsítja, hogy szorgalmas, becsületes, erkölcsös embernek ismerte őt mindenki, akinek valamilyen kapcsolata volt vele. /Kelt 1853. okt. 27./ Ugyanezt tanúsítják aláírásukkal a ház lakói ugyanazon év szept. 8-ról kelt írásukkal. /Hochstrasse No. 8./⁺ Minden kérés hiábavaló. A k.k. városi Tanács a következőképen számol be az eseményekről:

"Joseph Tyroler bittet in dem Gesuche um die Bewilligung die Kupferstecherkunst auch ferner ausüben zu dürfen. Die bezüglich dieser Bitte einvernommene k.k. Polizei Direktion äussert sich in ihrer mitfolgenden Zuschrift dahin: dass Joseph Tyroler im Monate Juli 1851 eingeschritten ist, eine Kupferplatte deren Abdruck das im Jahre 848 erschienene Bild: "Andenken an Reiches Palatini" darstellte in die hiesige Kunstaussstellung zu geben.

Da aber auf diesem Bilde die Portraits der Mitglieder der damaligen ungarischen Ministeriums und der nachherigen Revolutionsmänner sich befanden, wurde mittels Präsidial-Erlasses der K.K. Statthaltereie für Ungarn vom 25ten August 851 Z. 2049 angeordnet, dass die fragliche Kupferplatte unter polizeilicher Überwachung abgezogen werde.

Gleichzeitig wurde die Confiscation der bei Joseph Tyroler vorgefundenen 64 Exemplare des erwähnten Bildes und 60 andere Piecen mit Portraits von Revolutionsmännern und revolutionären

⁺ Országos Levéltár 10344. ~~11525~~
4638 53.

Darstellungen mit dem Beisatze ausgesprochen, dass gegen den Besitzer aus diesem Anlasse keine weitere Aushandlung einzuleiten ist.

Bald hierauf wurde bei der in dem Atelier des Joseph Tyroler vorgenommene Durchsuchung eine bedeutende Anzahl von Portraits des Kossuth, Battyhiány, Bem, Klapka, Guyon, Dembinsky u.d.gl. vorgefunden, in Folge dessen Joseph Tyroler der Kriegsgerichtlichen Behandlung unterzogen und mit Kriegsgerichtlichen Erkenntnisse vom 28. August 1851. wegen Verheimlichung der revolutionären Abbildungen zu dreiwöchentlichen Profosenarreste verurtheilt wurde.

Übrigens wurde dem Joseph Tyroler laut Präsidial-Erlasses der k.k. Statthalterei für Ungarn vom 31. August 851. L. 2181. der Betrieb seines Geschäftes als Kupferstecher für die Zeit des Belagerungszustandes eingestellt."

Külzet:

"Obwohl zu Folge des Umstandes, dass Joseph Tyroler nach der ersten Confiscation wiederholt revolutionäre Bilder verheimlicht hat, derselbe als bedenklich erscheint; da jedoch laut Aeusserung der k.k. Polizei-Direktion seit der ausgestandenen Kriegsgerichtlichen Strafe gegen Tyroler weder in moralischer noch politischer Beziehung etwas Nachtheiliges bekannt geworden, anderseits aber nicht zu verkennen ist, dass derselbe durch die Einstellung seines Geschäftes empfindlich bestraft, sich eines Besseren besonnen haben dürfte, so erlaubt man sich

die fragliche Gesuchsangelegenheit, welche den Wirkungskreis dieser Statthalterei Abtheilung zu Folge des Ausnahmezustandes überschreitet mit den in früherer Zeit vorgekommenen Verhandlungsakten einem hohen k.k. Militär und Civil Gouvernement zur hochgefälligen Entscheidung ehrfurchtsvoll zu unterbreiten."⁺

1853. julius 6-án kelt Pesten a következô irat:

"Über das Ansuchen des hiesigen Kupferdruckers Joseph Tyroler um Wiedergestattung der Ausübung seiner Kunst, beehrt man sich dem k.k. hohen Militär und Civil Gouvernement bei Vorlage der mit der h. Verordnung ¹¹⁵²⁵~~4038~~ vom 4.d.U. herabgelangten Beilagen gehorsamst zu berichten, dass Bittsteller, welcher am 23. Juni und 31. Juli 851 gewarnt wurde, sich des Handels mit Portraits revolutionairen Individuen zu enthalten, dennoch nach Verlauf einiger Zeit ungeachtet seines fortwährenden kecken Laugnens, gelegenheitlich einer Revision seines Hauses im Besitze einer grossen Anzahl derselben betroffen und hinweg der Kriegsamtlichen Untersuchung unterzogen worden ist. Die durch Verheimlichung der gedachten Portraits von Seite des Joseph Tyroler an den Tag gelegte schlechte politische Gesinnung hatte zu Folge dass ihm nebst dem dreiwöchentlichen Profosenarrest für die Zeit des Belagerungs-Zustandes der Betrieb seines Geschäftes eingestellt werde.

Wenn auch über das moralische und politische Verhalten des Bittstellers in gegenwärti-

⁺ O. L. 10344 ¹¹⁵²⁵~~4038~~ 53

ger Zeit nicht Nachtheiliges berichtet werde, so findet man doch keine genügende Garantie über dessen verbesserte Sinnesänderung und erachtet die Bewilligung zur Ausübung des Kupferstechergeschäfts für Joseph Tyroler um so weniger an der Zeit, als bei der Fortdauer des Ausnahmezustandes die schon bestehenden derlei Anstalten welche für den hiesigen Platz hinreichend genügen, nicht genug überwacht werden können, daher eine Vermehrung durch unverlässliche Individuen ganz unstatthaft wäre."⁺

Két év telt el az üzem bezárása óta. Tyroler József nevét már jól ismerik a szerkesztők és ismeri az olvasóközönség. Megfosztva attól a lehetőségtől, hogy önállóan dolgozhasson, még szorgalmasabban keresi a munkaalkalmat. Szeretik és becsülik mindenütt, mint azt a korábbi közlemények is igazolják. Továbbra is dolgozik a lapoknak, kiállít a Müegyletben.

1853-ban, 31 éves korában megházasodik. Feleségül veszi Denhof Máriát, aki az iratok szerint 1829. jun. 19-én született O-Budán. Így most terhei, kötelezettségei még jobban megnőnek: feleségét is el kell tartania.⁺⁺

Végre 1854. jan. 27-én kelt határozat alapján megkapja az engedélyt, hogy három éve szünetelő üzemét újra megnyithassa. De új munkalehetőségét már nem tudta kihasználni. Az amugy is gyenge testalkatu fiatalembert idő előtt rokkantá tették a meghurcoltatások és a

⁺ Országos Leveltár, Gouvernement 1853. 12452.

⁺⁺ Székesfővárosi Levéltár. Pesti tanácsi 15809
1853

Neugebäude-ban eltöltött hetek. Őt is sirba vitte beteg tüdeje, mint a család több tagját. Sirkövének tanúsága szerint 1854. október 26-án, alig 32 éves korában fejezte be rövid, küzdelmes életét. Szülei mellé temették el a régi Váczi uti temetőben, ahonnan exhumálás után átkerült Rákoskereszturra.

Halála után felesége még fenntartotta az üzemet és a Tyroler testvérek, Tyroler József bátyja: Móric⁺ és öccse: Samuel, akik eddig is ott dolgoztak mellette, vezették tovább.

1854. nov. 5-én a "Pester Post"-ban jelenik meg ez a hirdetés, melyben az elhunyt Tyroler József üzemet továbbra is a nagyközönség figyelmébe ajánlják:

"Marie Tyroler,

Witwe des Hr. Joseph Tyroler, Kupferstecher und k.k. Kupferdrucker setzt hiermit die resp. Gönner, Geschäftsfreunde und Kunden ihres s. Mannes in Kenntniss, dass sie die Kunstanstalt in bisheriger Weise fortführen und alle Bestellungen und Aufträge womit sie beehrt wird, aufs Beste, prompt und schnell zu effectuiren bemühet sein werde, dem zufolge sie um Vertrauen häufige Aufträge bittet. Pest, dem 1. November 1854.

J. Tyroler's Kunstanstalt
Leopoldstadt, Göttergasse Nr. 15," ⁺⁺

⁺ Székesfővárosi Levéltár 16241/1855

⁺⁺ "Pester Post" 1854. november 5. 235. hirdetés.

Az üzem azonban Tyroler József halála után már nem működik sokáig. Sámuel egészen fiatalon meghalt, szintén tüdőbajban, Móric pedig sokat betegeskedik. 1855-ben Tyroler József fiatalon özvegyen maradt felesége újra férjhezmegy Lustig Mór debreceni kereskedőhöz. Az iratok szerint az üzemet egészen 1856. június végéig fenntartotta.

Az utolsó rá vonatkozó hivatalos írás az üzem adótartozásával kapcsolatban így szól:

"Da die Witwe des Tyroler nach ihrem Gatten das Geschäft bis Ende Juni 1856. fortgeführt hat und somit zur Zahlung der hier angesprochenen 32 f 55 jedenfalls zuverpflichtigt ist: so wird um die nötigenfalls zwangsweise."

"Der in der Leopoldstadt No. 172. konskribirt gewesenen Kupferdrucker Joseph Tyroler ist in Dezember 1855. gestorben und es hat dessen Gattin das Geschäft bis Ende Juny 1856. fortgeführt, welche sich dann verhelichte, und nach Debresin über siedelt ist."

Az adatok egyrésze kimutathatóan hamis, mert Tyroler József 55-ben már rég halott volt, felesége pedig az iratok szerint 1855 óta Debrecenben élt, mint Lustig Mór felesége.⁺

Tyroler József özvegye már mint Lusztig Mór felesége kiegyenliti később az üzem adótartozását és ezzel Tyroler József szivéhez annyira hozzánőtt és olyan nehezen visszaszerzett üzem végleg megszűnik.

⁺ Székesfővárosi Levéltár, Pesti III. 1679/1857

1855-ben jelenik meg utóljára Tyroler József neve egy eddig nem közölt metszet alatt, amikor a 48-as évek egykor ünnepelt rajzolója annyi keservesen végigkinlódott esztendő után már régen sirban pihent. Összesen 15 éven keresztül rajzolt és metszett, de ebből alig pár esztendő, amikor teljes energiával dolgozhatott. Nem lehet csodálkozni, hogy már a közvetlen utókor is elfelejtette és az 1883-ban megjelent Wurzbach-lexikon /Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Von dr. Constant v. Wien 1883./, mely Tyroler munkásságát igen nagyra értékeli, már életéről semmi adatot sem tud.

Sírkövén, alig kitapogathatóan, bucsuznak tőle felesége és testvérei, akikért élete végéig küzdött és dolgozott.*

"Die Genien der Kunst, Freundschaft und Liebe schweben trauernd über seinem Grabe und vermischen ihre Thränen mit den Schmerzen die aus dem Herzen seiner Gattin und Geschwistern auf dieses Grab fliessen.

Friede seiner Asche."

* Rákoskeresztúr 29^a szakasz, 5.sor, 68. 'sir.

II.

Tyroler József életével kapcsolatos a legnagyobb kérdés, résztvett-e a Kossuth bankók készítésében és amennyiben résztvett, mi volt a bankjegyek körüli szerepe? Egyetlen korabeli forrás sem emlékezik meg a bankókkal kapcsolatban nevééről; ami azokban a viharos napokban, amikor az események egymásra halmozódtak, nem volt a leglényegesebb felemlíteni való. Hiszen nemcsak az ő szerepéről nem írnak, hanem a bankókészítéssel kapcsolatban sem a bankjegyeket kibocsájtó Kereskedelmi Bank akkori jegyzőkönyvei, sem a napilapok nem emlitenek egyetlen nevet sem. A szabadságharc bukása után pedig máttól értetődik, hogy erre nem hivatkoztak és mint a 48-as évek sokkal erősebben kompromittált személyei közül is nem egy, akinek sikerült megusznia a dolgot, nem emlegette múltjának ezt az epizódját, ami igen sokáig csak veszedelmet jelenthetett számára. Tyroler József is, akinek a hatóságokkal amúgy is meggyült a baja, nem hozta fel maga ellen ezt a súlyosbító körülményt, ha ugyan valóban volt szerepe a bankókészítés körül. Ha sorra vesszük azokat, akik róla megemlékeztek, nehéz egységes képet, sőt nehéz egyáltalában kiinduló pontot is kapnunk. Az u.n. Kossuth-bankókat, amik részint bankjegyek, részint államjegyek voltak, különböző időben bocsájtották ki.

1848. augusztus 6-án kezdték nyomni és 14-én bocsájtottak ki 60,000 db. 2 forintos bankjegyet, szeptemberben 5, 10 és 100 forintos

bankjegyek kerültek forgalomba. Az 1000 forintos bankjegynek nyoma sem maradt.⁺

Az első magyar államjegy kibocsájtása a horvát betörés hírére olyan sürgősen történt, hogy miután a nyomda nem volt reá elkészülve, a már kibocsájtani szándékolt egy forintos bankjegyek kliséit használták fel az öt forintosok nyomásának céljára is, míg az egy forintos bankjegyek kibocsájtását ennek következtében későbbre halasztották. A 100 forintos államjegyek kliséin észre lehet venni, hogy nagy sietségben készültek. Az 5 és 2 forintosokkal szemben szegényes, egyszínű nyomás, ami a rajz hiányossága mellett üresnek hat. Valószínűleg piros alapra tervezték és csak idő hiány miatt maradt ilyen egyszerű.⁺⁺

A bankjegy nyomda vezetője Landerer Lajos volt, a litográfiai osztálynak pedig Grimm Vince, a kiváló kőrajzoló, aki így résztvett a Kossuth-bankók készítésében. A bankók kivitele szakértők szerint elsőrangú. A Temesváron megjelent "Történelmi és Régészeti Értesítő" 1888-ban, mikor az eredeti metszeteket egy temesvári nyomda ócska kliséi között véletlenül megtalálták, ezt írta róluk: "Dacára a nagymérvű használatnak, kitűnő karban vannak, tiszták, szabályosak, a többszörösök egymáshoz igen hűvek..
.....egészben igen sikerült kompozíciók s kitűnően vannak metszve."

Helfert József Sándor báró, a bécsi "Numismatische Zeitschrift" 1876. évi VI. VII.

⁺ Halász Gábor: A magyar szabadságharc állami papírpénzei. Külön lenyomat a Numizmatikai Közöny 5. évf.-ból. Hornyánszky V. kiadása. 1906.

⁺⁺ Faragó: "A Kossuth bankók kora."

köteteiben megjelent "Oesterreichische Münzen und Geldzeichen aus den Jahren 1848 und 1849." - című értekezésében idézi Montenuovo herceg nyilatkozatát, akit Haynau a forradalmi pénzjegyek átvételével és elhamvasztásával megbízott: "Grosse, schön gearbeitete, buntfarbige Noten."

Fabó Bertalan, Tyroler József életrajzírója, a Kossuth bankók rajzolójának mondja őt. Fabó Bertalan azt írja, hogy Tyroler József hat heti rabság után Haynau barátnőjének közbenjárására szabadult ki a Neugebäude-ből. Ha elképzelhető is az, hogy Tyroler József 48-as szerepléséről a hatóságok alig néhány esztendő múlva már nem is tudtak, nem valószínű, hogy hat heti Neugebäude rabság ne lenne nyilván tartva. Valószínűbb, hogy Fabó Tyroler későbbi fogságával keveri össze. Hiszen az erre vonatkozó okmányok sem mutatnak tiszta képet, hol néhány heti, hol néhány hónapi fogságról szólva. Viszont Fabó feljárt a családhoz, beszélt Tyroler József rokonaival, akik egyöntetűen vallják, hogy kiváló rokonuk a Kossuth bankók rajzolója volt. Így tudta dr. Tyroler Oszkár debreceni ügyvéd, aki Tyroler Gábor unokája; így tudja Tyroler Salamon leánya és Bárdos Lipót, akinek édesanyja Tyroler Anna, Tyroler József nővére volt és ugyanezt hallotta apjától dr. Tyroler Simon rozsnyói ügyvéd is. Tehát valamennyi Tyroler testvér úgy tudta és így adta tovább gyermekeinek is. Kétségtelen, hogy az a testvér, aki el sem került a Felvidékről és az, aki végig Pesten élt, nem tudhatta ezt ugyanabból a forrásból.

A Wurzbach-lexikon /Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, Wien 1883./^{*} nem említi, hogy Tyroler József dolgozott volna a Kossuth bankón, viszont semmilyen adatot sem tud életéről. Még születésének helyét és idejét sem ismeri.

Faragó Miksa: "A Kossuth-bankók kora" című munkájában így ír: "A rajzok és minták készítése egy európai hírességű magyar művészre, Tyroler Józsefre bízott."⁺⁺ Majd később: "1848. október 15-én Kossuth a Ház egyhangu határozatával felhatalmazást nyert a nagyobb pénzjegyek kibocsájtására is. Az 1000 forintosokból még csak klisé sem került soha elő, s így bizonytalan, hogy vajjon készített-e ezekből Tyroler a szabadságharc híres rézmetszője rajzokat és terveket."⁺⁺⁺

A győztes császári hadvezetőség nyomában a fegyverletétel után hozzálátott bosszújának kitöltéséhez. Lefogatta s rögtönítéletileg kivégeztette a szabadságharc főbb vezetőit s börtönbe ültette mindazokat, akikről feltételezte, hogy némi szerepe lehetett az ellenállás kifejtésében. Bezáratta az Újépületbe még a Kossuth-bankók rajzolóját és rézmetszőjét, Tyroler Józsefet is és bizonyára súlyos börtönre, sok évre elítélik, ha véletlenül, szerencse folytán nem akad olyan védnökre, ki hat heti fogság után Haynautól kieszközölte szabadonbocsájtását."

Faragó mellőzi könyvében, hogy Tyroler Józsefre vonatkozó sorainál megemlítsse adatainak forrását. Könnyen lehet, hogy Fabó Bertalan cikkének adatait vette át.

^{*}184.1.

⁺⁺Faragó Miksa: "A Kossuth-bankók kora." Nyugat kiadás. 115.1.

⁺⁺⁺Ugyanaz. 176.1.

Az Éber-Gombosi Művészeti Lexikon szintén forrásmunka megnevezése nélkül azt írja róla, hogy a papírpénzek lemezét készítette, mint az államnyomda alkalmazottja.

"Tanulmányok Budapest multjából" kiadvénysorozatban, 1943-ban Rexa Dezaő: "A Gránátos-utca és épületei" című cikkében így ír: "Fontosabb és maradandóbb terméke volt a kaszárnya épületből kikerült Kossuth-bankó. Tyroler József neves rézmetsző itt az épület II. emeletének északnyugati sarokszobájában dolgozott sajtóján s itt készült a szabadságharc papírpénze." Rexa szintén nem emlit forrásmunkát.

A Thieme-Becker Künstler-lexikon is úgy emlékezik meg Tyrolerről, mint a Kossuth-bankók készítőjéről, de forrást nem emlit.*

1900-ban jelent meg Firtinger Károly könyve: "Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közelmultjából." Firtinger még mint élő szemtanu beszél a 48-as események nyomdászati részéről és így beszámol a Kossuth-bankók történetéről. Viszont Firtinger természetesen, mikor ötven év történetét akarja előadni, nem támaszkodik csak a saját tudására, hanem maga is forrásmunkát keres, szemtanukkal beszél. Viszont ő is belátja, hogy a szemtanuk, ha a legjobb híszeműek is, nem százszázalékosan szavahihetők. Hiszen maga Firtinger írja, hogy például a "Talpra magyar" kiszedésének és nyomtatásának történetét öt szemtanu ötféleképen mesélte el.

XXXIII. kötet, 515. l.

Firtinger, mint a bankjegynyomdában működő vésnököket, megemlíti Wachtler Fülöpöt és Classohnt. Wachtlerről elmondja, hogy mikor az 50-es években a bécsi bankjegynyomdába hívták, azzal az önérzetes indokolással utasította vissza a meghívást, hogy az ő keze a híres Kossuth-bankók készítője, osztrák bankókon nem dolgozhat. Amiből nyilvánvaló, hogy szó sincs arról, hogy valamennyit, akinek valami szerepe volt a bankókészítésben, évekre bezárták volna. Mikor Görgey letette a fegyvert, a bankjegynyomda személyzete két részre osztva menekült. Az egyik Facset irányába, a hegyekben keresett menedéket és ott rablók karmaiba került akik kifosztották őket, a másik rész visszafordult Aradnak. A lemezeket, gépalkatrészeket elszülyesztették a Marosba, a munkásokat pedig katonai őrizet alatt szállították Budapestre, ahol mint Firtinger írja: "különböző zaklatásoknak és faggatásoknak voltak kitéve a katonai bíróság részéről, mely vallatásoknál némelyiket többé-kevésbé hosszú időre szóló, egy-kettőt egész évre kiterjedő fogságra ítélték." Ugyanott írja, hogy egy nyomdászt, aki a tilalom ellenére kardot rejtegetett, még abban az esztendőben ki is végeztek.

Tehát, ha Firtinger könyvében meg is említ két nevet, mint a nyomda vésnökeit, korántsem zárja ki azt a lehetőséget, hogy más ne működött volna közre a Kossuth-bankók előállításánál. Tyroler József akkor ismert nevű rajzoló és metsző volt, aki már munkája révén

is összeköttetésben állott a 48-as idők vezető férfijaival. Valószínűleg erre is utalnak az iparmegvonással kapcsolatban a hatóságok, mikor multjára tekintve, nem látnak személyében elég biztosítékot arra, hogy a nyomda engedélyt újra megadják.

Közelfekvő gondolat, hogy amikor munkaerőre van szükség, őt is igénybevegyék. Ilyen hivatalos helyről nyert megbízatás volt a honvédek oktatókönyvének illusztrálása. Ami a büntetéseket illeti, úgy látszik, korántsem voltak olyan szigorúak, hogy ne lehetne elképzelni, hogy Tyroler József, aki a nyomdát nem kísérte el vándorutjára, simán meguszta itthon a dolgot és könnyen lehetséges, hogyha tudott is róla környezete és hivatalos helyen nyilván is volt tartva, neve mégsem került fekete listára. Az Országos Levéltárban hiányzik a bankjegyekre vonatkozó minden irat, nyilván eltüntették valamennyit. Így a leghitelesebb forrásból nem tudjuk ellenőrizni a tényeket. A pénzügyminisztérium elnöki jegyzőkönyvében⁺ a bankjegyekkel kapcsolatban több olyan név szerepel, akikről Firtinger nem tesz említést, mint például Róth Párisból és Kovács Illés neve, de miután az iratok hiányoznak, bővebbet nem lehet tudni.

A legvalószínűbb, hogy Tyroler Józsefnek volt szerepe a bankók körül, de hogy mi volt, azt pontosabban nem tudjuk megállapítani. A bankjegynyomdát utjára nem kísérte el és talán ennek köszönhető, hogy sikerült elkerülnie a büntetést. Bebörtönözése kétségtelenül nem evvel kapcsolatban történt, hanem forradalmi férfiak arcképének rejtegetése miatt.

⁺ Pénzügyminisztériumi elnöki jegyzőkönyv. 1848. 535,785,861,886. ikt. szám alatt. Orsz. Levéltár.

III.

A múlt század közepén a legkiválóbb művészek, köztük Barabás is, vállalták divatképek készítését. A mintákat a szabók és szabónők rendszerint külföldről, Párisból hozták vagy kapták és a rajzoló feladata volt azokat szépen megrajzolt hölgyekre, férfiakra ráadni, elegáns szalonba vagy szabadba kecses mozdulattal elhelyezni, rézbe vagy acélba metszeni. A rajzokat rendszerint kézzel színezték, esetleg sablón segítségével s úgy tudjuk, hogy a "Der Ungar"-nál is a szerkesztő családja színezte a divatrajzokat.

1845. május 8-án jelenti a "Der Ungar", hogy külföldiek helyett ezentul a fiatal Tyrolier József munkáit hozza.

"Der treffliche Stahlstich unseres heutigen Modenbildes wird unseren schönen Leserinnen wohl sogleich aufgefallen sein. Wir haben einen jungen vaterländischen Künstler, Herrn J. Tyroler gewonnen, dessen Stahlstiche den französischen Modenbildern in keiner Beziehung nachstehen sollen. Unsere p.t. Pränumeranten wollen zugleich daraus ersehen, dass wir nichts unversucht lassen, unseren Modejournal die grösstmögliche Vervollkommnung zu geben.⁺

1844. szeptember 27-én alapítják az Országos Védegyletet, Batthyány Kázmér elnöklétével, mely elhatározza, hogy ezentul "csak magyar termesztyvényeket fog fogyasztani, s magyar iparcikkakat vásárolni."⁺⁺ A magyar divat megteremtése a honi művészekre várt. Párisi kelméből, magyar kelméből, a divatképek már nemcsak a pá-

⁺ "Der Ungar" 1845. május 8. 107.szám, 432.l.

⁺⁺Frankenburg Adolf: "Emlékiratok", Emich Gusztáv kiadása 1868.III.kötet 30.l.

risi divatot utánozzák, hanem feltűnik a csizmás, magyaros viselet, a prémes mente, a férfiaknál, a párta, a magyaros testhezálló, fűzött derék, a nőknél. A divatrajzoló most már nem másolja a "Moniteur des modes" színes képeit, hanem maga is tervezi őket, hogy tollával, vésőjével maga is irányítsa kora izlését. Új divatot teremtetek, elődök nem voltak és elődök nélkül, mintakép nélkül a rajzolóra várt a feladat, hogy eleget tegyen a várakozásnak. A Védegylet indiványa és maga a Védegylet olyan nagy hullámokat vet Pesten és vidéken, hogy a kormánynak komoly gondokat okozott. A cenzura a Védegylet szó kinyomtatását is megtiltotta.

1840-ben Tyroler József 18 éves, amikor a "Der Ungar" mellékleteként acélba metszi Kriehuber képéből kiemelve Liszt Ferenc alakját. Magyaros viseletben, zsinóros attilában, aranyrojtos nyakkendővel. Ettől kezdve Tyroler József rajzolója lett a 40-es évek népszerű németnyelvű lapjának, a Klein Hermann által szerkesztett "Der Ungar"-nak. A divatrajzolóra egyre nagyobb feladatok várnak. Frankenburg Adolf, Kossuth Lajos "Pesti Hírlap"-jának munkatársa, majd később a bécsi kancellária titkára "Emlékiratai"-ban írja:

"Pest megye akkori közgyűlésén /1844/ már honi kelmékben jelentek meg a hölgyek a Nemzeti Színház akkori előadásán. A mozgalom az egész országra kiterjedt. Pesten /1845.I.15/ a védegyleti bálon a számos vidéki városokban a nők és férfiak honi kelmékből készült, magyarszású öltönyökben, az asszonyok tarajos és bubos

fejkötőkben, aranyrojtokkal, leánykaik ékes pártákban jelentek meg, melyek többnyire az "Életképek"-ben mellékelte magyar divatképek után készültek. Szóval örvendetes fordulat állt be mindenütt, a nemzet életében: "kivetkőztünk elkülföldiesedett álláspontunkból s visszatértünk magunkhoz, hiven ragaszkodván ismét nyelvünkhöz, szokásainkhoz és viseletünkhöz, melyet idegen befolyás alatt egy ideig megtagadni kényszerültünk".⁺

Barabás mellett a fiatal tehetséges Tyroler József lett a legkedveltebb divatrajzoló, kinek hétről-hétre megjelenő rajzai után készítették ruháikat az előkelő urak, Pesten és vidéken. Most a többi lap sem maradhatott el ettől és külföldiek helyett hazai művészeket foglalkoztatott. Frankenburg írja, hogy a "Honderü" is buzgó pártolója lett az általa eleintén ócsárolt egyesület- és párisi divatképeit honiakkal cserélte fel.⁺⁺

Tyroler Józsefet elhalmozták munkával. A "Der Ungar" után, a "Délbáb", a "Pester Post", a "Hölgyfutár", "Életképek" divatképeit is ő készítette. Divatképek rajzolása eleinte csak az életfenntartáshoz szükséges, kényszerű munka volt számára; most egyszerre fontos, komoly feladatá vált. Külföldi minták másolása helyett meg kellett teremtenie a magyar divatot.

⁺Frankenburg Barabást említi meg egy helyen az "Életképek" rajzolójának, ami csak részben áll így, mert Tyroler József is dolgozott ugyanakkor a lapnak. /Frankenburg: Emlékiratok, III. k. 30. l.

⁺⁺Emlékiratok, 35. l.

IV.

Tyroler sokat foglalkoztatott mester volt, mikor Barabás tollrajza nyomán Petőfi képmását metszette, Petőfi összegyűjtött költeményei elé. 1846 óta Petőfi költeményeinek valamennyi kiadásában megjelent ez a később átrajzolt kép és ennek tudható be, hogy Kertbeny leírása szerint csinosnak épen nem mondható, halovány, pörsenéses arcú, égő tekintetű, nyurga fiatalember képe erősen idealizálva vésődött a köztudatba. Ágai Adolf is kifogásolja Petőfinek ezt a képét és "Por és hamu" című könyvében azt írja róla: "Én is láttam egyszer gyermekkoromban a Váczi utcán, nyakában egy roppant széles és roppant vörös selyemszalaggal, melyről egy rettentően széles és bizonyára jól kifent kard lógott alá. Épen levette volt a kucsmáját, s a tüske haját fésülgette az öt ujjával. Barabás édeskés rajza Tyroler metszésében még lágyabbá változtatta ezt az arcot, pedig Magyarország nagy Sándorának kemény vonásai voltak. Az orrát sem tudom miért pingálják-faragják most is olyan finoman modellált görög orrnak, mikor az inkább megla-pult a ritkás bajusz fölött!-Hogy a rajz és a később történt változtatás rajta kétségtelenül Petőfi kívánságára történt, azt igazolja Petőfi tréfás hangú, rossz németiséggel irt levele:

* Ágai Adolf: "Por és hamu." Athenaeum kiadása. 2071.

"Pesth, 24. Nov. 1847.

Lieber Herr von Tyroler!

Es ist mir Leid, dasz ich in eigener Person kann nicht Sie besuchen; ich bin krank wie der Teufel. Wenn mein Brief nicht zu spät kommt, so haben Sie die Güte, den Bart nur so machen, wie ich habe gezeichnet hier auf diese Bild manu propria weil ich so hab lassen vaxen den Bart in die neueste Zeit. Aber sonst machen Sie nichts nach von diesem Bild, und am wenigsten die Nasen. Und ich bitte Sie, machen Sie nicht zu dick und dunkel das Bart, weil ist mein Bart nicht dick. Wenn ich werde Gesund, werde ich Sie besuchen.

Leben Sie wohl!

Ihr verehrer

A. Petöfi."

A levelet először a Szerdahelyi Kálmán szerkesztésében megjelenő "Szinházi Látcső" című színházi ujság közli 1863. október 20-án a Toldy István birtokában lévő eredetiről. A "Koszoru" 1863. október 25-én a következő bevezetéssel hozza le újból: "A Sz. L. Petöfinek egy sajátkezüleg irt német levelét közli, melyet az Tyroler acélmetszőnek küldött volt, midőn arcképét készíteték. A levélből kitűnik, hogy Petöfi sem tudott oly jól németül, mint verset írni." Cim: Réz és acélmetsző Tyroler urnak, Pesten, Váczi-ut, kifelé menet balra 77. szám. A pecséten P.S. betűk olvashatók. A levél talán Petöfi sajátkezüleg, tükörből készült arcképét tartalmazta.

Lehet azonban, hogy az Összes Költemények I. kiadása elé illesztett a Barabás által rajzolt arcképe vonatkoznak Petőfi sorai, melyet megkorrigálva küldött Tyrolerhez, hogy az összes költeményekhez rendelt metszetet aszerint készítse. Ha összehasonljuk a két arcképet, látni fogjuk, hogy Tyroler csakugyan követte is Petőfi utasításait. Az átrajzolt arcképen a ritkás szakál nagyobb, míg az Összes Költemények-belin franciásan csak az áll végén van; kisebb lett az orr is, amely az Összes Költemények-belin egyesek szerint aránytalanul nagy és elhibázott. Egyébként Gyulaival együtt Havas Adolfnak, Petőfi első, végleges teljes kiadásának sajtó alá rendezőjének az a véleménye a levél rossz németiségéről és helyesírásáról, hogy az csak tréfa volt, mert Petőfi elég jól irt és beszélt németül.

Kertbeny ír egy Petőfi karikaturáról is, amelynek nyoma veszett és így már azt sem tudjuk megállapítani, volt-e ebben valami szerepe Tyrolernek. Az is könnyen lehetséges, hogy miután Kertbeny nem épen szavahiható krónikás, az említett karikatura nem is létezett, hiszen könnyen elképzelhető, hogy Petőfiről nem is mertek torzképet készíteni.

Családi legenda vagy valóság Petőfi és Tyroler József közötti barátság, ezt most már biztosan megállapítani nehezen lehet, Kéry Gyula, a Petőfi-Társaság egykori titkára és a Petőfi-ház őre szerkesztésében megjelent

"A Petőfi-ház története és katalógusa" című munkában a következőket írja:

"Tyroler József tintatartója.

Tyroler Salamon budapesti lakos, 85 éves agastyán, öccse néhai Tyroler József rézmetszőnek, aki Petőfi lakótársa volt. A költő a negyvenes években hosszabb ideig lakott a Tyroler családnál és Salamon, aki abban az időben már 19 éves ifju volt, sok érdekes adatot őrzött meg emlékezetében Petőfiről. A Tyroler-család Pesten a Fő uton /ma Arany János utca/ lakott. Ott egy kis udvari szobában huzódott meg a költő, a szegény, de nemesszívű család körében. A Tyroler-család kegyelettel megőrizte azt a tintatartót, mely a költő tulajdona volt, s amelyet, mikor tőlük megvált, nekik emlékül hagyott. Tyroler Salamon adománya. Kéry Gyula gyűjtése."*

Bizonyos, hogy Tyroler és Petőfi többször találkoztak, ha másutt nem, kiadóknál és lapoknál. Személyes ismeretségükről tanusodik a fent idézett levél is. Barátságukra azonban sehonnan sem tudunk következtetni.

* "A Petőfi-ház története és katalógusa." Szerk. Kéry Gyula a Petőfi Társaság titkára és a Petőfi-ház őre. Budapest, 1911. Kunosay, Szilágyi és Társa kiad. /Petőfi-könyvtár XXVI. füzet./

V.

A jámbor, békés, pest-budai polgár életébe világítanak be a hetilapok legkedveltebb ajándékai, a torzképek. Tyroler biztos kézzel, néha kegyetlen gunnyal, de mindig találóan hozza felszínre a polgári élet félszégeit, hogy a torzító tükörben mulatságos grimasszá váljon minden mozdulat. Nekünk talán tulságosan görbének látszik a tükör, hogy a nagyító alatt mozgó, tülekedő, lihegő kis embereket már nemcsak mulatságosaknak, hanem sokszor szánalmasan nevetségeseknek is látjuk. De maga a kép, a pocakos óbudai német, amint lihegve illegeti magát vasárnapi táncosnője mellett, a vidékről felkerült, elszegényedett dzsentrifiu, aki komikus iparkodással leplezi szegénységét és a többi, a fejlődő, növekvő főváros jellegzetes alakjai, akikre rátárja az ajtót a rajzoló, hogy egy pillanatra meghökkenve gondoljunk a múlt század város-lakó ősünkre, aki tudott élni a nyárspolgár szűkre szabott életruhájában és tudott meghalni, mint romantikus hős a csatamezőn.

Közismert metszete: "Zwei Löwen in ihrer Behausung." Két fiatalember, akik szemmel láthatólag készülnek valahová és minden igyekezetükkel azon iparkodnak, hogy ruházatuk erős hiányosságait valahogy leplezzék. "Aussen hui, innen pfui" - a "Der Ungar" és a magyarázó szöveg gunyosan ír a világfájdalomtól eltelt ficsurokról, akik egy hazug életbe akarnak hazugsággal bele-

illeszkedni, szégyelik a valóságot, a szegénységüket és komikus kirakat eleganciájukkal, amely alig-alig leplezi meztelenségüket, oda akarnak tartozni azok közé, akiknél csak a ruha számít. Gunyosan meséli a rajzoló nevetséges küzdelmüket a valósággal. De a rajz, az üres tekintetű, bábjátékszerű alakok, akik mereven, bábszerűen mozognak, dróton rángatott figurákhoz hasonlítanak. Egyike a legkevésbé sikerült rajzoknak.

1847-ben jelent meg a "Der Ungar" mellékleteként két legismertebb karikaturája a két Liszt-ről. List Frigyes az akkor öngyilkos lett fiatal közgazdász holtan fekszik a földön, mellette pisztoly, üres erszény, kenyérdarab, kés, vaskos könyvek, az egyikén olvasható, hogy List Frigyes munkája. A kép másik felében hosszuhaju ifju zongorázik, Liszt Ferenc, a nagy zenész, feléje szárnyas, süveges alak repül, kezében pénzeszsákkal, míg másik, üres kezével a fekvő alakra mutat. Nem valószínű, hogy a névrokonságon kívül egyéb kapocs is lett volna a két Liszt között, ami Tyroler Józsefet a kegyetlen karikaturára rajzára ösztönözte volna. Valami belső érzés tiltakozhatott ellene, hogy napirendre térjen afelett, hogy amíg az egyik dúskál az aranyban, addig a másik, tele tudással és szorgalommal, mégis nyomorogni legyen kénytelen. A rajzon keresztül próbálja meg felrázni az embereket közönyükből, próbálja értésükre hozni, hogy valami nincs rendjén, meghalt valaki, akinek joga lett volna élni.

Szinte szenvedélyes haraggal rajzol, úgy, hogy az egyébként nem valami jól sikerült rajz mégis megdöbbent, magával ragad bennünket.

A fenti két rajznál sokkal sikerültebbek azok a munkák, ahol egy-egy tollvonással, nem aprólékos mügonddal, hanem üdítő frissességgel kis jeleneteket örökít meg. A "Der Ungar" mellékleteként egyes lapokon több kisebb jelenet kitűnő megfigyeléssel, rajztudással, biztos kézzel, egy-egy félszeg mozdulatot, torz helyzetet, mulatságos helyzetkomikumot visz papírra. Meglepően jó a rajzkészség, éles megfigyelés.

Tanulmányok a részeg emberekről. Dülöngélő alakok a részegség különböző stádiumában. Kis rajzok a keringő táncolókról, amint össze nem illő párok komikus iparkodással keringenek egymással. Mulatságos különbség van a bécsi és berlini táncolók között. Táncol az óbudai kis pór is. Nehézkes parasztok táncolnak az egyik kis rajzon, látszik, már sokat ittak azután akik nem tanultak, de azért iparkodnak és a kövérek, akiknél szinte hallja az ember, hogy lihegnek táncközben és a többi táncos párocska. A zenekar minden egyes tagja külön egyéniség, kitűnő kis rajz. Vagy más témakör, báli jelenet vagy hangversenyen ülő pár, ami alá a szerkesztő tréfás kis szöveget is ír, de ami minden szöveg nélkül, csak a rajzoló erejéből többet beszél, mint amit oldalnyi szöveg elmondhatna. Mintha hosszú távcsővel körülnézne a világban Gulliver módjára tenyerébe venné az

apró kis emberkéket és egy furcsa fintorral
odatartaná elénk. Aki meg akarja ismerni a
40-es évek fővárosát, aki a régi Pestre ki-
váncsi, annak mindennél jobban megmutatja
a rajzoló.

VI.

Tyroler a legtöbbet foglalkoztatott arcképrajzolók egyike volt. Több mint ötven arcképe jelent meg könyvekben, különnyomatokban, a különböző lapok mellékleteként, vagy mint gyűrűbe, nyakláncba való apró kis képek. Békés polgári világot tárnak elénk. Minden, ami bántaná a szemet, ami csunya, érdes, elmarad. Harmonikusá, kecsesé, nőiesen lágyá finomítja a férfiak kemény vonásait is. A portrékon nem érezni az életközelségét, de Barabásról is tudjuk, hogy csak a fejet festette természet után, az alakot emlékezetből, esetleg festőbábra huzott ruháról.* Nem az igazságot keresik, az emberi hiúságot akarják szolgálni, amikor az államférfiak, tudósok, vezérek arcképeiről csupa dalásan szép, hős, magas homloku, nyílt tekintetű, Jókai mesevilágának alakjai tekintenek felénk.

Ebbe a hamis világképbe tartoznak az idealizált női fejek rajzai és metszetei, amelyek a technikai rutin és gondos munka sem tudja semmiképen feledtetni a sokszor émelgyősen édeskés rajzok ürességét. Ezekből a képekből egy másik világ szól hozzánk. A biztos kézzel dolgozó Tyrolernél is észrevesszük néha a sietős munka érdeességét, mégis, hányszor megragadnak minket is, finom, végtelen türelemmel, gonddal készített, néha valóságos kis remekművei. Halk, egymásba mosódó árnyékok, finoman domborodó formák, porcellánszerű arcok. De az ember érzi, hogy nem őszinte a tükör, mindig tulságosan udvarias, nem meri vállalni az igazságot, életet.

* Szentiványi: Barabás.

VII.

Nem lehet a XIX. század derekán működő Tyroler Józsefet az újabb művészet és ízlés ítélőszéke elé állítanunk, anélkül, hogy igazságtalanok ne lennénk vele szemben, aki tökéletesen tudta adni azt, amit kora megkívánt tőle. Amikor Tyroler József értékével mégis tisztában akarunk lenni, hogy megillető helyét a művészettörténetben kijelöljük, fel kell kutatnunk a régi bírálatokat és megállapítani, milyen volt korabeli értéke.

Minden bírálatnál többet mond, hogy Barabás mellett korának legfoglalkoztatottabb rajzolója és metszője volt. A réz-, és acélmetszés már technikájánál fogva szigorú tolmácsolója a valóságnak. Biztos kezet kíván, nem tűr véletlent, esetlegességet. Szorgalom, akaraterő és tehetség kellett hozzá a fiatal Tyrolernek, hogy elsajátítsa mégis csak a maga erejéből, nehéz körülmények között, itt az országban, a tudást, szakértelmet kívánó grafikai eljárásokat és kifejezésmódokat. 1846-ban már így ír róla a "Der Ungar":

"Das siebente Heft der "Jahrbücher der gelehrten Gesellschaft" ist kürzlich erschienen. Es enthält in Rücksicht des Jubiläums das Porträt Sr. k.k. Hoheit des Erzherzoges Palatin, gezeichnet von unserem wackern Barabás, in Stahl gestochen von Tiroler. Das Bild ist vollkommen ähnlich und in jeder Beziehung trefflich ausgeführt. Hr. Tiroler

erhielt für seine Arbeit von den Herausgebern 40 Dukaten, ein schönes aber wohlverdientes Honorar. Herr Tiroler ist ein noch sehr junger Mann, der aber seine Kunst aufs Beste zu handhaben versteht. Er ist in seiner Art der Erste in unserer Stadt, und wird mit Nächsten auch eine Druckerei eröffnen, wozu er bereits die hohe Bewilligung besitzt. Die gelungenen Beilagen des "Ungar" welche unsere Abonnenten allwöchentlich und extra zum neuen Jahre erhalten, sind sämtlich unter seinen geschickt geführten Grabstichel hervorgegangen."⁺

1847-ben 24 éves, amikor a "Der Ungar" ezeket írja:

"Sämtliche Beilagen sind unter dem Grabstichel unseres wackern Kupferstechers Herrn J. Tyroler unbedingt des ersten Kupferstechers in Ungarn hervorgegangen, desselben der kürzlich von der gelehrten Gesellschaft 40 Dukaten für blossen Stich der Porträts Sr. k. Hoheit des Erzherzog Palatin erhielt. Herr T. hat eben auch die hohe Bewilligung einer Druckerei erhalten und wir haben alles getan, um das Talent des jungen, wackern Künstlers zur Geltung zu bringen, indem wir ihn noch als Gehilfen des verstorbenen H. Perlasca für mehr Jahre zur Fertigung unserer Beilagen und Modebilder aquirirten." ⁺⁺

1847-ben a "Pesti Divatlap", ahová nem is dolgozik, részletesen foglalkozik az

⁺ "Der Ungar" 1846. 286.szám, 2385. l.

⁺⁺ "Der Ungar, 1847. 17. szám, 16. hasáb.

az u. n. "Nádori emlék"-kel és evvel kapcsolatban szintén dicsérőleg emlékszik meg Tyroler Józsefről:

"Ma déli 12 órakor állittatik ki a József nádori emléklap, a városi nagyobb redout-teremben, hol is egész folyó hó utolsó napjáig szemlélhető lesz: naponkint reggel 10 - 1-ig, délután 3 - 6 óráig. Innen aztán később a Nemzeti Muzeumba fog szerzője s rendezője által tétetni örök időkre..... A főfestményt aczélba metszi Tyroler, derék fiatal hazánkfia....."⁺

Szále István János festő, a "Nádori emlék" festője írja Eördögh István barátjának:

"A rézlap ügyében biztosíthatlak arról - becsületedet adván zálogul - hogy minden aláíró megkapja, még pedig szeptember eleje körül. Tyroler, egy különben külföldi, de itt Pesten lakozó nagyon jó rézmetsző metszi 1200 pengő forintból álló díjért, s mondom miként a nyomatok meglesznek, az illető példányszámot neked azonnal megküldöm."⁺⁺

Tyroler természetesen külföldön sohasem járt, de még ez a téves adat is csak munkájának becsületéről tanuskodik.

Kubinyi Ágoston a Nemzeti Muzeum igazgatója, mintegy elismerésül a muzeum biográfiai gyűjteménye számára kéri Tyrolertől önéletrajzát. Az itt közölt levél az egyik kérvény mellékleteként szerepelt. A beküldött önéletrajz az egész gyűjteménnyel együtt eltűnt.

"Vom Direktor des ung. National Museums.
Geehrter Herr!

Nachdem das ungarische National-Museum
so glücklich ist, im Besitze mehrerer Ihrer ge-

⁺Pesti Divatlap 1847. 25.sz. 802. 1.

⁺⁺Századok 1874. 201. 1.

schätzten Kunstwerke zu sein, aus welchen ersichtlich ist, dass Sie in Ihrem Fache zu den ersten Künstlern unseres Vaterlandes gehören; bin ich so frei, Sie gleich anderen heimlichen Künstlern geziemend zu ersuchen, durch Einsendung Ihrer werthen Biographie die im National-Museum befindliche Biographiensammlung vaterländischer Künstler gefälligst bereichern zu wollen.

Mich Ihrem ferneren Wohlwollen empfehlend bleibe ich

Ihr

ergebener Diener

der Direktor des ung. National-Museum

August v. Kubinyi

Pesth, am 2-ten März 1850.

An den Hochgeehrten Herrn Joseph Tyro-
ler Stahlstecher und Inhaber einer k.k. Kupfer-
druckerei.*

1855-ben, Tyroler József halála után
jelentek meg még rajzai és metszetei Teleki
József a "Hunyadiak kora Magyarországon" című
munkájában. 1855. február 11-én ismerteti a
"Vasárnapi Ujság" a művet, a negyedik kötet meg-
jelenésekor:

".....Az e kötetet díszesítő aczél-
metszetek ketteje, Mátyás király és Beatrix
királyné dombormű után metszett képei korán
elhunyt művészünk Tyroler J. vésőjének valódi
becsületére válnak, s olly sikerültek, hogy a
legfinomabb ízlés igényeit is teljesen kielé-
gitik...."

Még évekkel halála után jelennek meg

* Országos Levéltár 1851/625.

rajzai metszetei nyomán a lapokban, de nevét hamarosan elfelejtik és a Wurzbach-lexikon /Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich/ 1883-ban már nagyon keveset tud róla:

"Tyroler J. /Kupferstecher. Ort und Jahr seiner Geburt unbekannt./ Ein sehr geschickter Kupfer-, und Stahlstecher, arbeitete er in den vierziger Jahren in Pesth. Kein Künstler-Lexikon gibt von ihm Kunde, auch in den sehr reichhaltigen Verzeichnissen der Maler, Kupferstecher, Schriftsteller, welche sich zu Ende der "Geschichte Oesterreichs" von Alexander Patuzzi /Wien bei Wenedikt sch 4°/ befinden, kommt sein Name nicht vor. Herausgeber dieses Lexikons besitzt von diesen Künstler, der sich durch einen zarten und doch kräftigen Stich auszeichnet, mehrere Blätter, Bildnisse und andere Darstellungen, welche eine feste, sichere Hand im Stiche und Geschmack in der Ausführung bekunden."

Ezután a lexikon szerkesztője több, birtokában lévő metszetet ismertet, pontos leirással.

Ugy látszik, Tyroler Józsefről nagyon is hamar megfeledkeztek. De ha azt nézzük, hogy neve milyen rövid ideig szerepelt a nyilvánosság előtt, nem lehet csodálkozni rajta. Harminckét éves egészben, amikor meghal és bár még tizennyolc sincs, amikor már önállóan dolgozik, munkássága mégis csak egy évtizedre zsugorodik össze. És ez az évtized is mennyi zökkenővel, mennyi küzdelemmel jár. Az 1846-ban megszerzett nyomdaengedélyt 1851-ben már megvonták tőle,

tehát összesen 5 esztendeig dolgozhatott zavartalanul. Igaz, hogy ezalatt a pár év alatt lázas iramban, pihenés nélkül munkálkodott. Ismerte őt mindenki. Vésőjével megörökitette és népszerűvé tette azoknak a képét, akiket történelmünk legnagyobbjai közé sorolunk. Irányította a kor ízlését. Küzdött a nemzet öntudatra ébredéséért a leghatásosabb fegyverekkel, a vésővel és a ceruzával. Magyaros ruhába öltöztette azokat, akik eddig csak a külföldit találták elég megfelelő mintaképnek és csufolódó karikaturái nem egyszer új, bátor hangon tiltakoztak az élet igazságtalanságai ellen.

Biztos kezű, kitűnő rajzoló volt. A divatképek sablonossá vált alakjai mellett és néhány gyengébben megfogott rajzán túl meglepően jók egyes kis munkái. A réz-, és acélmetszés biztos kezet kívánó technikája felett korlátlanul uralkodott. A lapok úgy emlékeznek meg róla, mint aki szakmájában a legelső. Rohanó, táncoló, tülekedő kis alakok kelnek életre vésője alól. Az olajfestmények,⁺ amennyiben valóban tőle valók, rutinos festő munkái. A technika a biedermeier számára dolgozott munkája. A rajz és festés nyugodt biztonsága gyakorlatról tesz tanúságot.

Tyroler Józsefből az lett, amivé közönsége formálta őt. Dolgozott szünet nélkül, hogy egyre nagyobb kötelezettségeinek eleget tehessen. Rövid pályafutása alatt minden megbízásnak eleget akart tenni. Rajzok tömege került ki keze alól. Tudott önálló lenni és másolt idegen munkákat, ha kellett. Biztos kezű mester volt, a véső zökkenés nélkül követte gondolatait és mint egy ér-

⁺A Tyroler-család birtokában.

zékeny hangszer adta vissza főleg a lágy, sokszor érzelmes pianokat, az egymásbaolvadó fény-árnyékot a portrékon és a divatrajzok kacér hölgyecskéinek leheletvékony rajzait. Első karikaturistánk, hiszen Jankó Jánost is jóval megelőzte.

A mi távlatunkból nézve, nem magaslik ki a többiek közül, nem vezetett új, járatlan utakra, meredek ösvényekre. Itt maradt mindvégig az országban, járta hol bizakodóan, hol letörten a rögös magyar utakat, küzdött a ceruzával és az életével a mindennapi kenyérért, a megélhetésért és túl azon, az emberi jogokért, a szabadságért. A XIX. századközép magyarországi művészetét jelenti. A sokszor lenézett halósipkás kispolgárnak gyártotta az olcsó, mindenki számára hozzáférhető művészetet a szoba falára. Az értéke, hogy tudta adni, amit kértek tőle és úgy érezzük, többet is tudott volna adni. Az érdeme nem a hadvezéré, csak a tűzvonal szürke közkatonája. Néki is köszönhetjük, hogy ma van magyar művészet.

Tyroler József műveinek jegyzéke.

Arcképek:

- "Albert és Erzsébet fiatalkorukban nyom. Frey Tyroler m. Pesten." Teleky József gróf: "A Hunyadiak kora Magyarországon" c. munkájának melléklete. Acélmetszet.
- "Ira Aldridge comme Mungo. Verlag von Rózsavölgyi et Comp. in Pest. Dr. v. Frey Pest 1853. J. Tyroler gest. in Stahl" 17 1/2 x 12 1/2 Acélmetszet.
- "Ira Aldridge comme Mungo. Nyom. Lorber Pest 1858. /3-dik műmelléklet a Hölgyfutárhoz/ 1858." 11 x 14 Acélmetszet.
- "Allerhöchstes Brautpaar" acélmetszet. Rózsavölgyi és Tsa műkereskedés kiadása.
- "Gr. Almásy Móríc /facs/ Tyroler metsz. acz. Pesten. Barabás rajz" 16 1/2 x 24
- "G. Battyány L. Kossuth gedr. bei Tyroler Tyroler sc. Weber d." 24 1/2 x 29 acélmetszet.
- "G. Battyány L. Kossuth sc. Weber d. Gedruckt bei Tyroler. Beilage z "Ungar" 1844." 4 acélmetszet.
- "Beatriz királyné Dombormű után J. Tyroler metsz. Ny. J. Tyroler Pesten 855." 17 x 13 acélmetszet. Teleky József: "A Hunyadiak kora Magyarországon" című munkájának melléklete.
- "Bem J. Tyroler m. Pesten Hochstrasse No 166" 26 x 34 acélmetszet.
- "Beöthy Zsigmond /facs/ Tyroler J. Pesten" 17 x 12 1/2 rézmetszet.
- "Deák Fer. Tyroler Pesten" 19 x 26 acélmetszet.
- "Dembinszky"
- "Első magyar független felelős minisztérium 15. március 1848. Weber H. rajz. Tyroler metc." 19 1/2 x 39 rézmetszet.

"Gr. Paskievicz von Erivan Fürst von Warschau Kais.
russ. Feldmarschall. J. Tyroler gest.
in Pesth." Acélmetszet.

"gr. Eszterházy Miklós nádor 1855" 4 r. acélmetsz.

"Gr. Eszterházy Miklós Tyroler J. m. Pest 53.
Ny. Frey Pesten 1853" 6 x 6 1/2
acélmetszet.

"Gróf E. Miklós /facs./ Tyroler metsz. Pesten Nem-
zeti Könyvtár nyom. Frey E. Szül. 1582.
ápr. 8. meg. sept. 11. 1645"
15 x 22 1/2 acélmetszet.

"Hc. Eszterházy Pál Külügy Miniszter Tyroler
Pesten" 18 x 1 1/2 acélmetszet.

"Görgei Artur Tyroler J. metz. Pesten J. Tyroler
Kunstanstalt Hochstrasse No 200 in
Pesth" 47 x 40 rézmetszet.

"Frl. Lucile Grahn im Ballet "Die Tochter des
Banditen" Tyroler gest in Pesth. Bei-
lage z. "Localblatt" Ausgegeben am 1.
July 1851" lit. 20 x 28

"Guyon J. Tyroler Hochstrasse No 200 in Pesth"
35 x 26 acélmetszet.

"Hunyadi János Aczélba metz. Tyroler J. Pesten"

Szalkay Gergely és Németh János: "Ipari cimtár"-
ához készült fedélrajz. Rézm. Met. Tyro-
ler rajz. Clembay.

"István Beilage zu "Ungar" 1847 gedruckt bei
Tyroler" acélm. 4°

"István /facs./ Tyroler Pesten Beilage zu "Mor-
genröte" 1848" 17 x 22 acélm.

"István /facs./ Tyroler Pesten" 22 1/2 x 33
acélmetszet.

"István Tyroler Pesten" acélmetszet.

"István facs. Tyroler Pesten" 17 1/2 x 23 acélm.
"Morgenröte" melléklete 1848.

"István fhg. nádor Tyroler Pesten" 30 x 38 acélm.
"Der Ungar" melléklete.

"István fhg. nádor" 22 1/2 x 33 acélmetszet.

"József Nádor Ispán /facs/ Barabás Miklós rajz.
Tyroler J. m. acz. Pesten Kiadta a
M.Tud.Társaság 1846" acélmetszet
12 1/2 x 28

Klapka. Az iratok között bünjelként szerepelt.

"Kossuth Lajos Ny. Tyroler Pesten" 33 x 26
rézmetszet.

"Kossuth L. Tyroler J. m. Pesten Hochstrasse
No 166" 25 1/2 x 42 acélmetszet.

"Kossuth Lajos Tyroler" 2 1/2 x 2 acélmetszet.

"Liszt F. Honderühez Tyroler J. m."

"F. Liszt J. Tyroler sc. Beilage zum "Ungar" 1840"
25 x 17 1/2

"Luka Sándor rézmetszet Tyroler Barabás Miklós
rajza után"

"Luka Sándor /facs/ Barabás rajz. Tyroler metz.
aczélba Pesten" 20 x 14

"Jenny Lind /facs/ Beilage zum Ungar. Gedruckt
bey A Perlasca in Wien Tyroler gest.
in Pesth" 23 x 16 acélm. "Der Ungar"
melléklete 1846.

"Mátyás király, dombormű után metszette Tyroler
Ny. Tyroler Pesten 1854" Teleky József
gróf: "A Hunyadiak kora Magyarországon"
V. kötetének melléklete. Acélmetszet.

"Mátyás király Tyroler J. metz. Dombormű után
Tyroler Pesten 1851" acélmetszet.

"Mészáros /Hadügy/ Tyroler Pesten" rézmetszet.

"Teresa Milanollo Maria Milanollo Tyroler ges.
in Pesth /facs/ Beilage zum "Ungar"
1846" acélmetszet.

"Nádori emlék" acélmetszet /nagy folio/ Weber N. rajza után.

"Lola Montez Verlag des Ungar 1847" 4° acélmetsz.

"Erzherzog Palatin gez. v. Barabás, in Stahl gestochen von Tyroler" acélmetszet.

"Petőfi Sándor /facs/ Barabás Miklós rajz. Tyroler J. acz. m. Pesten" 11 1/2 x 17

"Petőfi Sándor /facs/ Tyroler nyom. Pesten Tyroler m. Barabás r." acélmetszet.

Petőfi arcképéről készült könyomat.

"Petőfi Sándor Druck v. Tyroler Beilage z. Ungar 1848 Fuchsthaler lit" könyomat.

Petőfi Sándor Összes Költeményeihez készült rézmetszet. I. kiadás.

Petőfi Sándor Összes Költeményeihez készült rézmetszet. II. kiadás Tyroler 1848.

"Senora Petra Camera J. Tyroler sc. Dr. v. Frey Pest 1853. Eigenthum & Verleger Pest Rózsavölgyi u. Comp." 24 x 19 acélm.

"IX. Pius" "Der Ungar" melléklete 1847. acélm.

"Papst Pius IX. Beilage zum "Ungar" 1847 Tyroler gest. in Pesth Druck von A. Perlasca in Wien" acélmetszet.

"Papst Pius II. /Aeneas Sylvius/ bei Tyroler metsz. gedruckt in Pesth bei Frey 1853" 4° acélmetszet.

"Mlle. Rachel Beilage z. Spiegel J. Tyroler Pesth. 15. Sept. 1851" acélmetszet.

"Reguly Antal /facs/ Barabás rajz. Tyroler m.ac. Pesten Nyomt. Tyroler J"

Széchenyi István. Térkép József és István nádorok Nádori emléken.

Széchenyi István mellképe az 1848-i minisztérium tagjainak képei között. Eybl kép után, Weber Henrik rajza után acélba metszette Tyroler.

"Szilágyi Mihály Ny. Frey Pest. 1853 Tyroler metsz. Pest." 12 1/2 x 17 acélmetszet.

"Michael Szilágyi bei Tyroler metsz. Pesth 1853 Frey" 4 rézmetszet.

"Albert Eduard Prinz von Wales, Beilage z Ungar 1848 Gest. u. gedr. b. Tyroler" acélm.

"Gr. Zrinyi Miklós a költő" 4.r. acélmetszet 1856.

Torzképek:

"List und Liszt Verlag des "Ungar" 1847 Tyroler sc" 15 1/2 x 22 1/2 lit.

"Ironie des Lebens Tyroler sc. Alexander c." acélmetszet, "Der Ungar" melléklete.

"Zwei "Löwen" in ihrer Behausung Tyroler sc. Beilage zum "Ungar" 1846" lit.

"Satyrischer Bilderkasten" acélmetszet, "Der Ungar" melléklete.

"Apotheose des Walzers Gratisbeilage zum "Ungar" 1846" acélmetszet.

"Jokoses Bilderkabinett Verlag des "Ungar" 1846 J. Tyroler sc. Verlag des "Ungar" 1846"

"Die Tonleiter des Rausches Gratis Albumblatt No.III. Tyroler sc. Beilage zum "Ungar"

"Die Gluth einer emanzipirten Jungfrau Gratis Album zum Ungar Blatt No. 2. Aus der lit. Kunstanstalt m. Szerelmi 1845"

Divatképek:

A "Der Ungar"-hoz, az "Életképek"-hez, a "Déli-báb"-hoz, a "Pester Post"-hoz.

Különfélék:

"Genrebild. Ungarische Dorfgerichtsscene." Mücke rajza után metszette acélba. "Der Ungar" melléklete.

"Der Carneval in Rom. Verlag "Der Ungar" 1847" 4°

"Park und Restaurationsgebäude in Steinbruch, nächst der Eisenbahn. gest.u.gedr. bei J. Tyroler. Verlag des "Ungar" 1847" lit.

"Ausstellung der heil. Ung. Krone u. Kron Insignien nach deren Auffindung bei Orsova, in der Kapelle des k. Schlosses in Ofen am 17. u. 18 Sept. 1853. M.Weber gez. J.Tyroler gest. Druck v. Frey Pest 1853. Eigenthum der Verleger Pest Rózsavölgyi u. Co." Acélmetszet 28 x 29 1/2

"Háromszéki leányok Tyroler acz. metc. Melléklet a Délibábhoz. Ny. Frey Pest 1853" 19 x 27 acélmetszet.

"Székely leány"

"Sarolta" 4° Wurzbach-lexikon emliti.

"A multak keservei" című körmagyar, Breitner-Szélesi szerzeménye. Pozsony 1848. Tyroler rajzai alapján metsz. Boskovitz. Fabó Bertalan emliti cikkében.

"Maria" 4° Wurzbach-lexikon emliti.

"Sylvester Barabás gez. Druck von Perlasca /Wien/ Tyroler gest. in Pesth. Verlag des "Ungar" 1847" lit.

"Zongora-jelenet. Barabás rajz. J. Tyroler m. acz. Pesten Czakó "Végrendelet" című eredeti drámájából" acélmetszet.

"Zongora-jelenet Czakó "Végrendelet" című eredeti drámájából Barabás rajz. J. Tyroler m. acz. Pesten. Ny. Frey Pest 1853. Műmelléklet a "Délibáb"-hoz" 18 1/2 x 27

"Stille Scenen" Kottacimlap. "Der Ungar" melléklete 1847. 1. számhoz. Acélmetszet.

"Honvédek Oktatókönyvé"-hez készült 27 rajz és acélmetszet 1848.

"Tyroler J. Aczél és Rézmetsző. Tulajdonosa egy kir. szab. aczél és réznyomdának. J. Tyroler Stahl u. Kupferstecher. Inhaber einer Königl. priv. Kupfer u. Stahl-druckerei in Pesth" 13 x 12 1/2 Cím-kártya. Acélmetszet.

"Unio Tyroler Pesten" 25 1/2 x 34 acélm.

Beöthy verseihez készült rézmetszetek.

Imakönyvhöz készült öt szentkép rézmetszete.

Schmid: Jugendschriften. Rézmetszet.

Emich Gusztáv kiadásában megjelent könyvek mellékletei. A kiadó kérvényében szerepelnek az iratok között.

Tyroler Sámuelről két metszet maradt fenn:

"Moritz Blass Druck v. Tyroler Pest 1854. Tiro-ler Sam." 5 x 7 1/2

"V. László király Nyom. Lorber Pesten Tyroler S. metsz. 1855" Melléklet a "Hunyadiak kora Magyarországon"-hoz. 14 x 17 1/2 acélmetszet.